

VYBRANÁ TÉMATA

18/2010

PARLAMENTNÍ VOLBY VE ŠVÉDSKU 2010

Bc. Martin Kuta

listopad 2010

Obsah:

Základní charakteristika politického systému	2
Stranický systém a politické strany	4
Volby 2010, témata, výsledky	5
Zdroje	7

Základní charakteristika politického systému

Švédské království nemá jednotný ústavní dokument, kostru ústavního systému tvoří čtyři zákony. Tyto zákony vstupovaly v platnost postupně. Zákonem, který definuje základní vztahy mezi státem a jedincem a institucemi uvnitř státu, je Ústava v úzkém slova smyslu (*Regeringsformen*, angl. *Instrument of Government*). Dále jsou základními dokumenty švédského ústavního práva Zákon o nástupnictví, Zákon o svobodě tisku, Zákon o svobodě projevu a také Jednací řád Parlamentu (Riksdagu).¹

Švédsko je podle ústavy parlamentní monarchií. Hlavou státu je nevolený panovník, v současnosti (od roku 1972) Karel XVI. Gustav z bernadotské dynastie². Dynastické nástupnictví řeší výše zmíněný Zákon o nástupnictví z roku 1810. Nástupník na trůn musí dosáhnout alespoň 18 let věku. V jiném případě jmenuje parlament regenta. Král v politickém systému má spíše formální pravomoci – předsedá zvláštní radě, na které se formuje nová vláda, zahajuje zasedání parlamentu a předsedá poradní radě pro zahraniční otázky. Panovník dále plní reprezentační a ceremoniální úkoly.

Výkonnou moc vykonává vláda, která za svou činnost odpovídá parlamentu. V čele vlády stojí premiér. Jeho postavení je oproti ostatním členům vlády posíleno. Samotný proces jmenování zvolení premiéra leží plně v rukou parlamentu, respektive parlamentní většiny. Po konzultacích s předsedy jednotlivých poslaneckých frakcí a místopředsedy parlamentu navrhne předseda parlamentu kandidáta na premiéra. Ke zvolení premiéra dojde ve chvíli, kdy se proti návrhu předsedy parlamentu nevysloví alespoň polovina všech poslanců. Personální složení kabinetu je po zvolení předsedy vlády v jeho kompetenci. Premiér též přiděluje jednotlivým ministrům agendu jejich úřadů. Jestliže se parlament usnese na vyslovení nedůvěry jednotlivému ministrovi nebo premiérovi a vládě jako celku, předseda parlamentu odvolá ministra nebo premiéra. S odvoláním premiéra končí celá vláda (obdobně i při úmrtí nebo odstoupení předsedy vlády). Jednotlivé ministry může odvolávat i premiér. Ústava stanovuje, že vláda rozhoduje o projednávaných záležitostech kolektivně, nestanovuje však, kolik ministrů je potřeba ke schválení vládních legislativních návrhů zákonů.

Pro Švédsko byla v období po druhé světové válce charakteristická existence menšinových vlád, což do jisté míry umožňuje i nastavení procedury vyslovení důvěry předsedovi vlády, které je fakticky koncipováno jak vyslovení nedůvěry navrženému

¹ Zákony švédské ústavy, anglické překlady, URL:
http://www.riksdagen.se/templates/R_Page___6357.aspx [31.10.2010].

² The Royal Court: The Bernadotte Dynasty. URL:
<http://www.royalcourt.se/royalcourt/royalfamily/thebernadottedynasty.4.396160511584257f218000814.html> [31.10.2010].

kandidátovi absolutní většinou parlamentu. Vedle toho působí tradice hledání kompromisních řešení, resp. konsensuální politické kultury, která umožňuje fungování menšinových vlád (případná parlamentní většina nezpochybňuje legitimitu menšinové vlády).

Zákonodárnou moc tvoří jednokomorový parlament (Riksdag). Ten se skládá z 349 přímo volených poslanců. Volby do parlamentu se konají každé čtyři roky. Vláda může nicméně vyhlásit předčasné volby. Nesmí tak ovšem učinit v tříměsíční lhůtě po zvolení nového parlamentu. Usnesení parlamentu je přijato, jestliže se pro něj vysloví nadpoloviční většina hlasujících.

Ve Švédsku se uplatňuje tzv. klouzavý mandát, a to nejen pro ministry, ale i pro předsedu parlamentu. V praxi to znamená, že pokud je poslanec Riksdagu předsedou Riksdagu nebo členem vlády, vykonává jeho mandát náhradník. Podle ústavy Riksdag může stanovit ve svém jednacím řádu, že poslanec může být zastupován náhradníkem i v případě, kdy má dovolenou. V jednacím řádu Riksdagu je dále upraveno, jak se náhradníci za poslance povolávají. Nastane-li stanovený případ (je to možné i v případě dovolené, a to na žádost poslance a po jejím přezkoumání), je předseda Riksdagu povinen povolat náhradníka. Náhradníci dostanou oznámení o tom, za kterého poslance nastupují a jak je omezena doba výkonu mandátu, tedy do kdy platí zplnomocnění. Předseda oznámí plénu, odkdy náhradník přebírá zastupování a kdy řádný poslanec opětovně převezme výkon svého mandátu. Pokud řádný poslanec rezignuje, pokračuje náhradník ve výkonu mandátu až do jmenování nového poslance. Pořadí náhradníků je stanoveno na základě volebního zákona.

Pro volby do parlamentu je země rozdělena do 29 vícemandátových volebních obvodů. Voliči vybírají z kandidátních listin, přičemž mohou udělit též preferenční hlasy. Pořadí kandidátní listiny se mění ve chvíli, kdy určitý kandidát získal alespoň 8 % z celkového počtu hlasů získaných danou politickou stranou. Během voleb mohou voliči též doplňovat jména.³

Z celkového počtu volených poslanců do parlamentu se ve volebních obvodech rozděluje 310 mandátů. Tyto mandáty jsou pomocí tzv. Hareovy kvóty přidělovány do jednotlivých obvodů.⁴ Do procesu přidělování mandátů jednotlivým stranám postupují ty, které celostátně překročily hranici 4 % odevzdaných platných hlasů nebo na úrovni volebního obvodu získaly alespoň 12 % platných hlasů odevzdaných v daném obvodu (takové strany však mají nárok na mandáty pouze v tomto obvodu). Pro vlastní rozdělení mandátů v rámci obvodu se uplatňuje upravený dělitel Saint Laguë (řada lichých čísel počínající číslem 1,4). Touto metodou se přidělují i tzv. kompenzační mandáty (viz dále).

39 mandátů do plného obsazení Riksdagu se přiděluje pouze těm stranám, které překročily celostátně 4% klauzuli. Tyto kompenzační mandáty se přidělují tak, aby celkové rozdělení mandátů odpovídalo podílům, které by nastaly při aplikaci výše uvedeného dělitele na počet všech hlasů, které strany získaly. Kompenzační mandáty tedy mírní disproporci, která může být způsobena na úrovni volebních obvodů. Kompenzační mandáty se přidělují do těch volebních obvodů, kde daná strana má největší disproporci mezi počtem hlasů a počtem mandátů.

³ Říchová, B.: Švédsko: Nekorporativní model vládnutí. In: B. Říchová et al: *Komparace politických systémů. Západoevropské politické systémy*. Praha: Oeconomica, 2009, str. 257.

⁴ Nejprve se vydělí celkový počet oprávněných voličů ve Švédsku počtem přidělovaných mandátů, tedy 310 – tento podíl představuje zmiňovanou kvótu. Touto kvótou se poté vydělí počet oprávněných voličů v jednotlivých volebních obvodech, přičemž celé číslo podílů udává, na kolik mandátů má volební obvod nárok. V případě, že takto nedojde k rozdělení všech mandátů, postupuje se metodou nejvyššího zbytku.

Stranický systém a politické strany

Parlamentní volby v roce 2010 byly soubojem dvou stranických bloků. Zatímco středopravicové strany vládní koalice (Strana umírněných, Strana středu, Liberální strana a Křesťanští demokraté) vytvořily blok Aliance pro Švédsko. Sociální demokraté, kteří švédské politice dominovali po téměř celé 20. století, se coby hlavní opoziční síla spojili se zelenými. Vedle toho byly relevantními aktéry volebního klání také opoziční Strana levice a dosud mimoparlamentní Švédští demokraté.

Sociálnědemokratická dělnická strana (*Arbetarepartiet-Socialdemokraterna*, S) představuje tradiční politickou sílu ve Švédsku. Ve 40. a 50. letech minulého století strana měla absolutní parlamentní většinu. Její voličská podpora od počátku 90. let však klesá a dnes získává mezi 30 a 40 % hlasů. Ačkoli strana v roce 2006 vyhrála parlamentní volby, nebyla schopná sestavit většinovou vládu. Do parlamentních voleb v roce 2010 strana utvořila volební koalici se Stranou levice (komunistickou stranou) a Stranou zelených. V případě vítězných voleb se předpokládalo vytvoření vládní koalice těchto tří politických stran⁵. Za historický úspěch sociální demokracie je považováno vytvoření tzv. švédského modelu, tedy státu blahobytu založeného na vysokých daních a značném přerozdělování bohatství uvnitř společnosti. K pomoci sociálně slabším skupinám obyvatelstva se strana a její koaliční partneři hlásila i ve volební kampani 2010. Současnou předsedkyní je Mona Sahlinová, strana v Evropském parlamentu zasedá ve skupině Progresivní aliance socialistů a demokratů (S&D).

Strana umírněných (*Moderata Samlingspartiet*, M) navazuje na tradiční politickou sílu v zemi – Konzervativní stranu. Strana se po volbách v roce 2006 stala nejsilnější stranou pravicové vládní koalice a předseda strany Fredrik Reinfeldt se stal premiérem. Strana zastává liberálně ekonomické pozice, začala reformovat sociální stát, zejména jeho příjmovou část, tedy výběr daní. Podle svého programu strana preferuje práci před výplatou sociálních dávek, a proto se snížením daně z příjmu snaží motivovat zaměstnance k práci.⁶ V EP poslanci za Stranu umírněných zasedají ve frakci Evropské lidové strany (EPP).

Strana zelených (*Miljöpartiet de gröna*, MP) vstoupila na švédskou politickou scénu na počátku 80. let 20. století. Kromě tradičních témat zelené politiky strana klade důraz na pokojné řešení konfliktů (strana vystupuje proti švédskému exportu zbraní). Zvláštní pozornosti se v programu zelených dostává otázkám genderu a nerovnostem na něm založeným. Strana neuplatňuje předsednický princip – namísto toho zasedají v čele strany dvě osoby – mluvčí zastupující obě pohlaví (v současnosti Peter Eriksson a Maria Wetterstrandová). Strana klade důraz na decentralizaci moci. V případné koalici se sociální demokracií zelení chtěli prosadit zvýšení daní za účelem penalizace neekologického chování (tzv. ekologická daň). V EP strana zasedá ve frakci Zelených/EFA.

Liberální strana (*Folkpartiet liberalerna*, FP) představuje jednu z nejstarších politických stran ve Švédsku. V současnosti za svou nejvyšší prioritu považuje školství a vzdělání obecně. Strana podporuje hlubší evropskou integraci, včetně přijetí jednotné evropské měny anebo vstup Švédska do struktur NATO (Švédsko je tradičně neutrálním státem).

⁵ Sveriges Radio International: *Election 2010*. URL: <http://sverigesradio.se/cgi-bin/international/nyhetssidor/artikel.asp?programid=3685&artikel=3763305&nyheter=1> [30.8.2010].

⁶ Moderat.se. *Moderaterna – the workers' party of today*. URL: http://www.moderat.se/web/in_english.aspx [31.10.2010].

Předsedou strany je Jan Björklund, v EP zasedá v Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE).

Strana středu (*Centerpartiet*, C) nalézala coby nástupkyně Agrární strany po dlouhou dobu svého přirozeného spojence v Sociálnědemokratické straně. V současnosti se však pohybuje na opačné straně politického spektra. V 70. letech minulého století totiž strana přijala nová programová východiska. Mezi priority se dostala ochrana životního prostředí a rozvoj venkovských regionů. Změnil se též postoj strany k otázce sociálního státu – Strana středu klade větší důraz na individuální rozhodování v sociálních otázkách a menší zapojení státu. Předsedkyní strany je Maud Olofsson, v EP zasedá ve frakci ALDE.

Švédští demokraté (*Sverigedemokraterna*, SD) se do parlamentu dostali poprvé po letošních volbách, ve kterých strana získala 20 mandátů. Strana vznikla na konci 80. let 20. století. Navázala na tradici ultranacionalistického hnutí Švédsko Švédům, což se výrazně odrazilo i v jejím současném politickém programu. Klíčový programový bod představuje odmítnutí vstřícné švédské imigrační politiky a politiky integrace přistěhovalců⁷. Volebním lídrem byl Jimmie Akesson. V Evropském parlamentu žádný její zástupce nezasedá.

Strana levice (*Vänsterpartiet*, V) vznikla v roce 1917 odtržením od Sociálnědemokratické strany jako krajně levicová (komunistická) strana. V období studené války strana opustila prosovětskou orientaci a přešla na pozice euro-komunismu. V 90. letech Strana levice započala svou programově ideovou přeměnu, která vyvrcholila na počátku nového století definitivním zřeknutím se komunistických idejí. Strana dnes reprezentuje tzv. demokratický socialismus. Strana levice zdůrazňuje nutnost ochrany práce, zlepšování pracovních podmínek, ochranu životního prostředí a otázky rovnosti pohlaví (sama sebe charakterizuje jako feministickou stranu)⁸. Předsedou strany je Lars Ohly, v EP její europoslanci zasedají v konfederaci Evropské sjednocené levice a Severské zelené levice.

Křesťanští demokraté (*Kristdemokraterna*, KD) kladou důraz na křesťanské hodnoty v politice. Strana výrazně vystupuje proti potratům, registrovanému partnerství a adopci dětí homosexuálními páry. Otázku sociálního zabezpečení strana řeší především mezigenerační solidaritou a rodinné soudržností. Křesťanští demokraté se staví na stranu zastánců zásadních reforem švédského sociálního státu, kde by podle jejich představ jeho demontáž měla posílit význam občanské společnosti.⁹ Předsedou strany je Göran Hägglund, v EP strana zasedá ve frakci EPP.

Volby 2010, témata, výsledky

Hlavním tématem volební kampaně se stal tradiční střet mezi dvěma názory na úlohy státu v ekonomické a sociální oblasti. Zatímco vládní koalice nabízela program omezování výdajů sociálního státu a s tím spojené snižování daní, opoziční blok se naopak snažil získat voliče na program udržení širokého spektra služeb poskytovaných státem za cenu vyšší míry přerozdělování bohatství. V momentálním kontextu se oba programy staly

⁷ Sveriges Radio International: *Election 2010. Other Parties*. URL: <http://sverigesradio.se/cgi-bin/international/nyhetssidor/artikel.asp?programid=3685&artikel=3840657&nyheter=1> [11.10.2010].

⁸ Vänsterpartiet: *Welcome to Vänsterpartiet*. URL: http://www.vansterpartiet.se/index.php?option=com_content&view=article&id=1062 [30.8.2010].

⁹ Kristdemokraterna: *13 Steps to a More Humane Sweden. Short Version*. URL: <http://www.kristdemokraterna.se/otherlanguages/~media/Files/Otherlanguages/2010/ENGELSKA8sidor.ashx> [31.10.2010].

návrhy protikrizových opatření. Vzhledem k tomu, že Švédsko je jednou ze zemí Evropy, které se finanční krize vyhnula, a z hospodářské krize se dokázalo poměrně rychle zotavit, vláda neavizovala žádné razantní škrty na výdajové stránce.¹⁰

Mezi hlavní témata parlamentních voleb se dostaly také otázky spojené se švédskou přítomností na zahraničně vojenských misích. Opoziční blok sociálních demokratů, levice a zelených požadoval stáhnutí švédských jednotek z Afghánistánu do roku 2013. Vnitřní soudržnost opozičního bloku nicméně nebyla zcela pevná – zatímco Strana levice požadovala bezpodmínečné stažení jednotek, sociální demokraté a zelení byli ochotní o setrvání švédských vojsk znovu jednat v roce 2011. Namísto vojenského angažmá v Afghánistánu požadovaly opoziční strany rozvojovou pomoc a asistenci při budování státu.¹¹

Dalším předvolebním tématem, které se zároveň stalo jablkem sváru uvnitř vládní koalice, byla jaderná energetika. Ačkoli Švédsko vystupuje proti výrobě elektrické energie z jádra, přijala vláda premiéra Fredrika Reinfeldta v únoru roku 2009 rozhodnutí o tom, že odpojení jaderných elektráren do roku 2010 tak, jak bylo schváleno obyvateli v referendu v roce 1980, neproběhne¹². Jaderná energetika se tak stala jedním z hlavních předvolebních témat.

Vítězem parlamentních voleb se stali sociální demokraté se ziskem 30,9 % hlasů, které znamenaly obsazení 113 mandátů. Středo-pravicová vládní Aliance pro Švédsko však získala mandátů více, nejsilnější Umírněná strana premiéra Fredrika Reinfeldta se ziskem 30 % hlasů obsadila 107 mandátů. Ačkoli některé průzkumy těsně před volbami naznačovaly, že by vládní koalice mohla získat v parlamentu většinu, nakonec se tak nestalo. Vládní koalici chybělo necelé jedno procento hlasů, navíc se do Riksdagu dostala dosud mimoparlamentní strana Švédští demokraté (viz následující tabulku).

Výsledky parlamentních voleb 2010 a změna vůči roku 2006

Strana	Podíl hlasů (v %)		Počet mandátů		Podíl mandátů (v %)	
	celkem	změna	celkem	změna	celkem	změna
S	30,9	-4,4	113	-17	32,4	130
M	30,0	+3,9	107	+10	30,7	97
MP	7,2	2,0	25	+6	7,2	19
FP	7,1	-0,4	24	-4	6,9	28
C	6,6	-1,3	22	-7	6,3	29
SD	5,7	+2,8	20	+20	5,7	0
V	5,6	-0,3	19	-3	5,4	22
KD	5,6	-1,0	19	-5	5,4	24

Zdroj: švédský Volební úřad. <http://www.val.se/val/val2010/valnatt/R/rike/index.html>

¹⁰ Pro přehled protikrizových opatření v zemích EU viz BBC, 24.6.2010: *In graphics: Eurozone in crisis*. URL: <http://www.bbc.co.uk/news/10388576> [7.11.2010]

¹¹ Stockholm News, 27.8.2010: *Red-Greens: Pull back Afghanistan force in 2013*. URL: <http://www.stockholmnews.com/default.aspx?CID=3> [31.8.2010].

¹² Hudalla, A.: Příliš riskantní podnik. *Respekt*. 21: 35, str. 36.

Vstup Švédských demokratů do parlamentu změnil tradiční vnímání švédské politiky založené na konsensu o podstatě politického režimu. Jako jedna z mála západoevropských zemí se mohlo Švédsko po dlouhou dobu pyšnit tím, že se krajně pravicové strany nedostávají do parlamentu. Z tohoto pohledu se jedná o průlomovou událost. Strana nicméně nemá celostátní voličské zakotvení, nejvíce hlasů získala v jižní části země. Podporu získala především díky nespokojenosti mnoha občanů s imigrační politikou¹³. Fakt, že se tato krajně pravicová strana dostala do parlamentu, zřejmě ovlivní i budoucí politickou agendu – otázky imigrace a azylové a imigrační politiky se stanou intenzivně diskutovanými tématy následujících čtyř let.

Již před volbami předseda vlády Reinfeldt připustil možnost vzniku menšinové vlády.¹⁴ Odmítl tak jak vznik velké koalice se sociálními demokraty, tak začlenění Švédských demokratů do současné vládní koalice. Počátkem října Reinfeldt na ustavující schůzi parlamentu představil programové prohlášení menšinové vlády a seznam ministrů. Program se shodoval s volebním programem středopravicové volební koalice. Ve své úvodní řeči premiér Reinfeldt prohlásil, že je připraven spolupracovat při prosazování vládní politiky se Stranou zelených a také se sociálními demokratickými¹⁵. Sociální demokraté tuto Reinfeldtovu vstřícnost uvítali, Zelení se nicméně spolupráce zřekli¹⁶. Reinfeldt si od vstřícného postupu vůči opozici slibuje podporu napříč spektrem, která by umožnila menšinové vládě Aliance pro Švédsko vládnout. Reinfeldt navíc prohlásil, že v důležitých tématech bude hledat konsensus napříč spektrem (otázky migrace, reformy školství a zahraničních misí švédských vojáků).

Zdroje

Zákon o volbách (č. 837 z roku 2005), dostupný v anglickém překladu z http://www.val.se/pdf/2005_elections_act.pdf

Zákony švédské ústavy (Instrument of Government, Act of Succession, Riksdag Act), anglické překlady dostupné z: http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_____6357.aspx

Hudalla, A. Příliš riskantní podnik. *Respekt*. 21, 35. S. 36.

Kopeček, L.: Švédsko. In: M. Strmiska et al.: *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005, str. 182-203.

Říchová, B.: Švédsko: Nekorporativní model vládnutí. In: B. Říchová et al: *Komparace politických systémů. Západoevropské politické systémy*. Praha: Oeconomica, 2009, str. 244-275.

¹³ Sveriges Radio International: *Election 2010. Putting Sweden Democrats in Context*. URL: <http://sverigesradio.se/cgi-bin/International/nyhetssidor/amnessida.asp?programID=3685&Nyheter=0&grupp=9323&artikel=4033682> [11.10.2010].

¹⁴ Sveriges Radio International: *Election 2010. Reinfeldt defends minority coalition*. URL: <http://sverigesradio.se/cgi-bin/International/nyhetssidor/amnessida.asp?programID=3685&Nyheter=0&grupp=9323&artikel=4085873> [11.10.2010].

¹⁵ Stockholm News, 5.10.2010: *The Riksdag re-opened – New Ministers Presented*. URL: <http://www.stockholmnews.com/more.aspx?NID=6052> [11.10.2010].

¹⁶ Stockholm News, 10.10.2010: *PM defends minority government*. URL: <http://www.stockholmnews.com/more.aspx?NID=6078> [15.10.2010].

Témata 18/2010

Webové portály zpravodajských agentur

Webové portály politických stran